

До разової спеціалізованої вченої ради
Інституту держави і права
ім.В.М.Корецького
Національної академії наук України

ВІДГУК

**офіційного опонента –кандидата юридичних наук, доцента
Лашук Наталії Романівни
на дисертацію Міськіва Тараса Івановича
«Призначення покарання за злочини проти основ національної безпеки
України», поданої на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 081 «Право»**

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Не викликає сумнівів гостра необхідність запобігання вчиненню кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України, як одного із способів відвернення агресії РФ проти України. Протидія вчиненню кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України забезпечується не лише визначенням того, які суспільно небезпечні діяння є кримінальними правопорушеннями, але і застосуванням справедливих та адекватних покарань до осіб, що їх вчинили. Передумовою досягнення мети покарання, а саме, не тільки кари, але й виправлення засуджених, а також запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень як засудженими, так і іншими особами є дослідження обґрунтованості покарань, що передбачені у санкціях статей, а також практики застосування цих покарань.

З початком повномасштабного вторгнення РФ в Україну, Розділ 1 Особливої частини Кримінального кодексу України «Злочини проти основ національної безпеки України» зазнав значних змін. Зокрема, цей розділ було доповнено статтями: ст. 111-1 «Колабораційна діяльність», ст. 111-2 «Пособництво державі-агресору», ст. 114-2 «Несанкціоноване поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення ЗСУ чи інших

утворених відповідно до законів України військових формувань, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану». Закономірною була емоційна реакція законодавця щодо посилення кримінальної відповідальності за вчинення державної зради (ст.111 КК України) та диверсії (ст. 113 КК України) шляхом впровадження більш суворого покарання у виді позбавлення волі на строк 15 років або довічного позбавлення волі, з обов'язковою конфіскацією майна. Тікі зміни були необхідними, але, разом з тим, посіяли хаос у застосуванні норм про кримінальну відповідальність за вчинення кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України, адже частина норм почали конкурувати між собою. Ще більший хаос, пов'язаний із призначенням покарань за вчинення цих кримінальних правопорушень.

Хоча, протидія злочинам проти основ національної безпеки України була предметом дослідження таких науковців як: П.П. Андрушко, М.І. Бажанов, Ю. В.Баулін, П.С. Берзін, В.К. Гришук, О. О. Дудоров, В.П. Ємельянов, З.А. Загинеї-Заболотенко, О. О. Кваша, О. М. Костенко, В.Н. Кубальський, В.А. Ліпкан, М.І. Мельник, Р.О. Мовчан, В.О. Навроцький, Є.О. Письменський, М. А. Рубашенко, М. І. Хавронюк, В. В. Шаблистий, О.В. Шамара, та ін. Загалом проблемами призначення покарання займалися такі науковці, як Р.Ш. Бабанли, М.І. Бажанов, В.В. Полтавець, Ю.А. Пономаренко, Т.В. Сахарук, В.І. Тютюгін, О.П. Горох та ін. Є, також, дослідження, що стосуються кримінальної відповідальності за окремі види кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки. Разом з тим, передумовою досягнення мети покарання, а відтак, ефективного протистояння вчиненню кримінальних правопорушень проти снов національної безпеки України є всебічне дослідження призначення покарання за злочини проти основ національної безпеки України.

Все вищезазначене призвело до появи нової дисертаційної роботи «Призначення покарання за злочини проти основ національної безпеки України».

Таке комплексне дисертаційне дослідження щодо призначення покарання за злочини проти основ національної безпеки України, присвячене вирішенню таких завдань: визначити відповідність санкцій за окремі злочини проти основ національної безпеки України з урахуванням законодавчих змін та доповнень в умовах воєнного стану суспільній небезпечності таких посягань; узагальнити судову практику призначення покарання за окремі злочини проти основ національної безпеки України і визначити особливості, які вирізняють ці злочини серед інших та безпосередньо впливають на практику призначення покарання (зокрема, розгляд кримінальних проваджень за процедурою *in absentia*); окреслити основні загальні тенденції у визначенні виду та розміру покарання за такі злочини; виявити основні проблеми та неузгодженості, які виникають при призначенні покарання за кожен окремий злочин, зокрема, випадки потенційної необґрунтованої різниці у видах та розмірах призначуваних покарань за схожі діяння; оцінити відповідність практики призначення покарання принципам співмірності, пропорційності та індивідуалізації покарання; сформулювати науково обґрунтовані пропозиції щодо можливого вдосконалення кримінального законодавства та практики призначення покарання за злочини проти основ національної безпеки.

Необхідно зазначити, що Дисертацію виконано у межах тем науково-дослідної роботи відділу проблем кримінального права, кримінології та судоустрою Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України «Злочини в умовах війни в Україні: проблеми запобігання, криміналізації та реалізації кримінальної відповідальності» (2023 р. – 2025 р., номер державної реєстрації 0122U201164).

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертантом запропоновано низку нових положень, висновків і пропозицій, які спрямовані на усунення дисбалансу караності кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України. Автор отримав низку науково-теоретичних результатів, які мають значення не

лише для науки кримінального права, кримінології, кримінально-виконавчого права, але й для досягнення відчуття справедливості у суспільстві. Виділені у дисертації положення новизни дисертаційного дослідження дійсно є такими.

Здобувач Міськів Т.І. у дисертації зробив теоретичні висновки, уточнив зміст окремих понять, котрі мають наукове й практичне значення, що знайшло своє відображення в конкретних теоретичних положеннях і пропозиціях, які винесенні на захист. Зокрема, шляхом дослідження понад 120 судових рішень підтверджено непропорційність караності кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки, яка зумовлена:

- 1) законодавчими вадами, зокрема конкуренцією норм, які передбачають не лише кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки України, але й передбачену іншими розділами Особливої частини Кримінального кодексу України (зокрема, ст.436-2);
- 2) надмірною суворістю та недостатньою альтернативністю покарань у санкціях, що не дозволяє забезпечувати належну індивідуалізацію покарань;
- 3) правозастосовними проблемами (призначення принципово різних покарань за однакові діяння);
- 4) відсутність інструментів подолання необґрунтованої різниці в покараннях;
- 5) необґрунтованість покарань, які призначаються в процедурі *in absentia* (у провадженнях, які розглядаються в межах спеціальної процедури *in absentia*, суди призначаються більш суворі покарання, ніж у провадженнях, що розглядаються за присутності обвинуваченого);
- 6) неврахування умов тимчасової окупації.

Виявлено взаємний зв'язок між віковими особливостями вчинення окремих кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України та покаранням, які за них призначаються. При цьому вік осіб при призначенні покарання в окремих випадках враховується як характеристика особи винного, в інших, як обставина, яка пом'якшує покарання, а іноді не враховується взагалі. При цьому суди лише вказують на вік особи без мотивації яким чином вік вплинув на вчинення кримінального правопорушення.

Автором запропоновано нові підходи щодо призначення покарання за злочини, передбачені ч. 4 ст. 111-1 КК України та за ч. 7 ст. 111-1 КК України.

Заслужують на підтримку пропозиції автора щодо: необхідності врахування умов тимчасової окупації, як фактору, який має впливати на призначення покарання в бік пом'якшення, зокрема можливої наявності примусу, погроз та інших обставин, які істотно пригнічували свободу вибору поведінки особи та спонукали до злочинних дій; включення альтернативних видів покарання у санкції ч. 6 ст. 111-1 КК, що сприятиме більш гнучким підходам до визначення покарання залежно від ступеня суспільної небезпечності конкретного діяння; необхідності індивідуалізації покарання за ч. 6 ст. 111-1 КК України залежно від рівня залученості та ролі особи в заходах політичного характеру (призначати більш м'яке покарання особам, які брали участь в проведенні таких заходів або виконували допоміжні функції, у порівнянні з організаторами таких заходів); вдосконалення кримінальної відповідальності за дії, пов'язані з перешкоджанням мобілізаційним заходам, шляхом виокремлення в диспозиції ч. 1 ст. 114-1 КК України конкретних форм перешкоджання законній діяльності ЗСУ із встановленням альтернативних та менш суворих видів та розмірів покарань.

В цілому, всі положення дисертаційного дослідження є теоретично важливими і, без сумніву, є вагомим внеском у кримінально-правову та кримінологічну науку, а також суміжні галузі науки та права.

Здійснене Міськівим Т.І. комплексне наукове дослідження надало можливість виробити певні рекомендації щодо подолання дисбалансу санкцій, які передбачають покарання за кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки України та підходи щодо призначення покарання за вчинення цих кримінальних правопорушень.

Результати дослідження мають не лише наукове, а й **практичне** значення, та можуть бути використані:

- у науково-дослідницькій діяльності – не лише для подальшого дослідження стану призначення покарання за кримінальні правопорушення

проти основ національної безпеки, удосконалення наукових підходів щодо диференціації кримінальної відповідальності та індивідуалізації покарання за такі кримінальні правопорушення, але й для дослідження та удосконалення наукових підходів призначення покарання за інші види кримінальних правопорушень, передбачених КК України;

- законотворчій діяльності – для усунення виявлених неузгодженостей та конкуренції між окремими складами кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України та дисбалансу щодо санкцій окремих статей;

- правозастосуванні – для призначення справедливого та пропорційного покарання за вчинення кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки;

- освітньому процесі – під час викладання освітнього компонента «Кримінальне право України», а також інших навчальних дисциплін, предметом вивчення яких є призначення покарання та кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки України, а також підготовки навчально-методичних матеріалів.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність та відповідність темі дослідження. В основу дисертаційного дослідження, враховуючи специфіку предмета та поставлені завдання, покладено принципи неупередженості та методологічної багатоманітності. Основні висновки і пропозиції здійсненні на підставі дослідження понад 120 судових рішень та постанов Верховного суду з використанням статистичного методу. Також методика дослідження включала наступні методи: аналізу, класифікації, порівняння, індукції та дедукції. Ці методи дослідження використовувалися в роботі у взаємозв'язку та взаємозалежності, що забезпечило повноту, всебічність та об'єктивність дослідження, достовірність отриманих наукових результатів.

Висновки і рекомендації дисертанта ґрунтуються на аналізі нормативного матеріалу, судових рішень, літератури з питань кримінально-правової політики, законотворчої діяльності, призначення покарання та кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України. Автором опрацьовано значний масив джерел, що безпосередньо чи опосередковано торкається теми дисертаційного дослідження – 228 джерел. Зазначене свідчить про високий рівень обізнаності дисертанта у питаннях, які ним досліджувалися, та забезпечує відповідний рівень обґрунтованості зроблених ним висновків.

Слід відзначити емпіричну основу дослідження, яку становлять офіційні статистичні дані Державної судової адміністрації України, Офісу Генерального прокурора, остаточні судові рішення судів першої, апеляційної та/або касаційної інстанцій, що були опрацьовані за Єдиним державним реєстром судових рішень за правилами вибірки (список використаних джерел налічує понад 120 судових рішень).

Основні результати та висновки дисертації відображено у 6 наукових працях, з яких 3 – статті в наукових фахових виданнях України, 3 – матеріали науково-практичних конференцій. Наукові ідеї та розробки, що належать співавторам опублікованих праць, у дисертації не використовуються.

Результати проведеного Міськівим Т.І. дослідження є науково обґрунтованими та відповідають темі дисертації.

Дослідження Міськіва Т.І. має і інші позитивні положення та, безумовно, є актуальним і корисним як в практичному, так і в теоретичному плані.

У цілому позитивно оцінюючи рецензоване дослідження, слід звернути увагу на окремі спірні положення, які, потребують або додаткової аргументації, або спеціальних пояснень під час захисту дисертації:

1. Серед пунктів новизни автором зазначається про вдосконалення підходів до індивідуалізації покарання за злочини проти основ національної безпеки України шляхом обґрунтування необхідності врахування умов

тимчасової окупації, зокрема можливої наявності примусу, погроз та інших обставин, які істотно пригнічували свободу вибору поведінки особи та спонукали до злочинних дій як фактору, який має впливати на призначення покарання в бік пом'якшення. Загалом підтримуючи таку пропозицію, хочеться почути думку автора, чи повинна впливати на призначення покарання добровільність потрапляння в окупацію та тривалість перебування в окупації?

2. У другому абзаці на 32 сторінці автор вказує: «На тлі таких змін кількісних показників особливої актуальності набуває аналіз практики призначення покарання: які фактори суди враховують при виборі виду та розміру санкції, наскільки послідовно дотримуються принципи індивідуалізації та диференціації кримінальної відповідальності». Не зрозуміло в цій ситуації яким чином суди здійснюють вибір виду і розміру санкції. Видається мова має йти про вибір виду та розміру покарання, а не санкції.

3. У дисертації автор часто використовує термін «злочин» для позначення кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України загалом, разом з тим Розділ 1 Особливої частини Кримінального кодексу України містить не тільки злочини, але й кримінальні проступки, про що вказує автор на стор.5 дисертації. Зокрема видається необґрунтованим вживання терміну «злочин» наприклад, на стор. 9, 10, у абз. 1, 4 стор. 31, абз. 1 стор.56, абз. 5 стор. 192 тощо.

4. Для позначення одного з видів практичного застосування одержаних результатів автор використовує термін «у навчальному процесі», разом з тим більш коректно використовувати термінологію Законів України «Про освіту» та «Про вищу освіту» - «освітній процес».

Незважаючи на висловлені запитання та зауваження, дисертація Міськіва Тараса Івановича «Призначення покарання за злочини проти основ національної безпеки України» виконана на належному науковому і методологічному рівнях, з широким використанням загальної та спеціальної

літератури, проведенням аналізом статистичних даних та оприлюднених рішень судів України щодо притягнення до кримінальної відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України, має наукову цінність і практичну значимість.

У дисертації не виявлено порушень академічної доброчесності (плагіату, фабрикації, фальсифікації). Наявні посилання на використані джерела. Рецензована дисертація є завершеною, кваліфікованою самостійною науковою працею, що містить результати проведених автором досліджень.

Отримані автором нові науково обґрунтовані результати проведених досліджень розв'язують конкретне наукове завдання, що має істотне значення для кримінально-правової та кримінологічної наук, а саме – проведено комплексне дослідження призначення покарання за злочини проти основ національної безпеки України з урахуванням сучасних наукових праць, судової практики та статистичних даних.

На підставі вищенаведеного вважаю, що дисертація Міськів Тараса Івановича на тему: «Призначення покарання за злочини проти основ національної безпеки України» за актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю та достовірністю, науковою та практичною значущістю отриманих результатів, повнотою їх викладення в опублікованих дисертантом наукових працях, за оформленням відповідає вимогам, які затверджені наказом Міністерства освіти та науки України від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами) «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», а також Порядком підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 23.08.2016 № 261 (із змінами) та Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами), а її автор – **Міськів Тарас Іванович** за результатами публічного захисту заслуговує на

присудження наукового ступеня доктор філософії у галузі знань 08 «Право» зі спеціальності 081 «Право».

Офіційний опонент:

завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін

Навчально-наукового інституту права, психології

та безпекознавства Львівського державного

університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, доцент

Наталія ЛАЩУК